

Jan Gurba

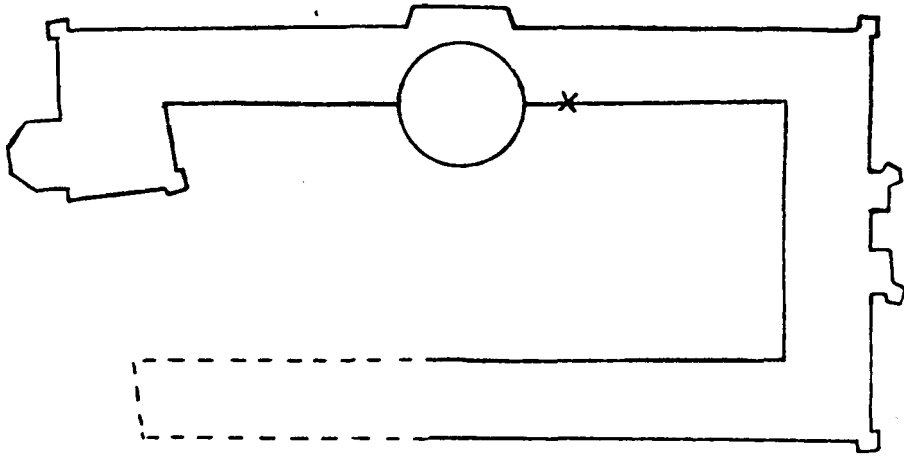
Stefan Nosek (22 III 1909 - 19 VII 1966)

Rocznik Lubelski 9, 425-428

1966

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ryc. 2. Lublin — Zamek. Plan zamku z zaznaczeniem miejsca odkryć

dzono występowanie ułamków ceramiki i kawałków kości zwierzęcych, głównie kości krowy i świni. W dolnej części warstwy z konstrukcją drewnianą odkryto przęślik wykonany z wapienia. W górnej części konstrukcji zaobserwowano 3—5 cm warstewkę węgla i popiołu. Poniżej 504 cm pod powierzchnią zalega less, na którym stoją filary arkadowego fundamentu. Warunki w jakich prowadzono badania nie pozwoliły stwierdzić czy less jest już tzw. calcem, czy warstwą nasypaną.

Ciasnota wkopu, sztuczne oświetlenie oraz ociekające wodą ściany utrudniały prowadzenie obserwacji oraz wykonanie szczegółowej dokumentacji. Niemniej poczynione obserwacje i analiza wydobytego materiału, głównie ceramiki, pozwalają przypuszczać, że odkryte konstrukcje są fragmentami umocnień obronnych grodu lubelskiego z XII—XIII wieku. Czy przypuszczenia te są słuszne i czy warstwa lessu pod konstrukcją drewnianą jest calcem, czy też kryje pod sobą jeszcze ślady osadnicze wykażą dalsze prace wykopaliskowe. W chwili obecnej możemy z całą pewnością mówić jedynie o zasiedleniu wzgórza zamkowego w XII—XIII wieku.

Zygmunt Słusarski

STEFAN NOSEK

(22 III 1909—19 VII 1966)

W dniu 19 lipca 1966 roku umarł nagle w Krakowie prof. dr Stefan Nosek, kierownik Zakładu Archeologii Małopolski Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w Krakowie. Zmarł, nie ukończywszy swoich rozpoczętych robót, nad którymi pracował do ostatniej chwili mimo ciężkiej, długotrwałej choroby.

Całe życie Profesora Noska związane było z Krakowem i Lublinem. Urodzony 22 III 1909 roku w Krakowie, tam w 1928 roku uzyskał świadectwo dojrzałości w III Państwowym Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego. W latach 1928—1932

studiował historię i prahistorię na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po przerwie, spowodowanej odbywaniem służby wojskowej w 4 pułku strzelców podhalańskich, w 1934 roku uzyskał stopień magistra filozofii z zakresu historii na podstawie pracy *Bastarnowie* (por. poz. 2 załączonej bibliografii) i w 1936 roku w zakresie prahistorii na podstawie pracy *Trzy posągi kamienne z Bambergu*. Podczas studiów działał czynnie w Studenckim Kole Prehistoryków UJ¹ (1, 13), w którym w ciągu kolejnych dwóch kadencji pełnił funkcję wiceprezesa i następnie prezesa. Równocześnie, by móc zapewnić sobie utrzymanie, pracował początkowo w Bibliotece Jagiellońskiej jako stypendysta, w roku akademickim 1930/31 jako asystent Zakładu Archeologii Prehistorycznej UJ, następnie w Muzeum Archeologicznym Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, jako asystent, a od 1937 roku na stanowisku kustosa.

W 1938 roku uzyskuje na Wydziale Filozoficznym UJ tytuł doktora prahistorii na podstawie pracy *Kultura grobów skrzynkowych i podkloszowych w Polsce południowo-zachodniej* (15, 28). W 1939 roku zostaje członkiem współpracownikiem Komisji Prehistorycznej PAU. W 1938 i 1939 roku był członkiem Zarządu Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego.

Z prac terenowych prowadzonych w tym czasie wymienić należy wspólne z T. Reymanem badania na cmentarzysku kultury łużyckiej i wenedzkiej w Opatowie, w pow. kłobuckim (17, 20, 30).

Po wrześniowej wojennej tułaczce Profesor Nosek wraca do Krakowa. Całą okupację pracuje w Muzeum Archeologicznym, gdzie nie przerywając pracy naukowej, prowadzi wraz z innymi tajne wykłady. Jednocześnie razem z wszystkimi pracownikami muzeum ratuje przed zrabowaniem do Niemiec szereg cennych zabytków. W domu ukrywa i przechowuje wszystkie akta i pieczęcie Krakowskiego Oddziału PTP.

W 1945 roku przechodzi do pracy na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Organizuje, i to jest Jego największą zasługą, dosłownie z niczego, Katedrę Prehistorii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym (73, 113). Po przełamaniu trudności organizacyjnych podejmuje prowadzenie prac naukowych i dydaktycznych. Okres „lubelski” wydaje się być najbardziej owocny w życiu Profesora. W 1947 roku habilituje się na UJ na podstawie pracy *Zagadnienie Prasłowiańszczyzny w świetle prehistorii* (52). W tymże roku, ze względu na brak w tym czasie zorganizowanej służby konserwatorskiej, obejmuje stanowisko delegata Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie na województwo lubelskie i białostockie; rozpoczyna wykłady zlecone z archeologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, które prowadzi do 1950 roku. W 1949 roku zostaje członkiem współpracownikiem Komisji Słowianoznawczej PAU.

W 1950 roku z inicjatywy i osobistym staraniem Profesora zostaje urządzona pierwsza archeologiczna wystawa w Muzeum Lubelskim (66). Do czasu zorganizowania w tymże roku Lubelskiego Oddziału PTP, którego zostaje wiceprezesem, był we władzach Krakowskiego Oddziału PTP.

Z chwilą decyzji utworzenia na UMCS Wydziału Humanistycznego zostaje jego organizatorem i pełni funkcję p.o. dziekana do chwili przeniesienia się do Lublina profesorów historii.

Zeby należycie ocenić wysiłek i rezultaty pracy Profesora w Lublinie należy uświadomić sobie stan archeologii, muzealnictwa i ochrony zabytków na Lubelszczyźnie w pierwszych latach powojennych. Dopiero powstanie na UMCS pierw-

¹ J. Fitzke *Pierwszy Zjazd uczniów prehistorii na wyższych uczelniach*. „Z Otchłani Wieków” (ZOW). R. V, 1930, s. 84—85.

szej na terenie województwa lubelskiego stałej placówki archeologicznej, prowadzącej samodzielne prace naukowe, stworzyło nowy okres w rozwoju archeologii na tym terenie i w rezultacie doprowadziło do powstania lubelskiego ośrodka archeologicznego².

W ciągu swej działalności w Lublinie szczególnie dużo pracy poświęcił Profesor rejestracji zabytków archeologicznych. Nie licząc prac terenowych ośrodka warszawskiego, wszystkie badania archeologiczne w województwie lubelskim w latach 1948—1952 prowadzone były początkowo przez samego Profesora, a następnie przy udziale Jego uczniów i współpracowników. Do najważniejszych Jego badań należą przede wszystkim prace na licznych stanowiskach neolitycznych Wyżyny Łubelskiej, zwłaszcza w Stoku, Lesie Stockim i Klementowicach, w pow. puławskim (35, 37, 53, 57, 64, 78, 88). Poza tym wspólnie z ks. J. Motyką prowadził w 1948 roku badania w Łęzkowicach i Targowisku, w pow. bocheńskim (61, 83)³. Brał również udział w przygotowaniach ogromnej ekspedycji badań Grodów Czerwieńskich, kierowanej z rozmachem przez prof. Z. Rajewskiego.

W 1953 roku przechodzi do pracy w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN, gdzie obejmuje kierownictwo Zakładu Archeologii Polski w Krakowie. W latach 1955—1961 pełni równocześnie stanowisko dyrektora Muzeum Archeologicznego w Krakowie (101). W 1957 roku zostaje przewodniczącym Komisji Archeologicznej Krakowskiego Oddziału PAN. Kierował m. in. pracami wykopaliskowymi (i Stacją) w Igołomi, w pow. proszowickim (85, 87, 94, 102, 121) i w Stradowie, w pow. kazimierzowskim (110, 123).

W roku 1954 otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1966 roku tytuł profesora zwyczajnego.

Po powrocie do Krakowa zostaje wybrany na przeciąg kilku lat prezesem zarządu tamtejszego Oddziału Polskiego Towarzystwa Archeologicznego. W latach 1953—1959 był członkiem Zarządu Głównego PTA. Należał i do innych towarzystw naukowych, jak np. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Za wydatną pracę na polu archeologii otrzymał Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi oraz Odznakę Tysiąclecia Państwa Polskiego.

Te niepełne dane biograficzne ilustrują w skrócie 32-letnią działalność naukową Profesora. Jako Jego uczeń i były pracownik nie czuję się upoważniony do oceny twórczości naukowej Profesora⁴. Ogromny zakres Jego zainteresowań spowodował, że Profesor, specjalizujący się w zagadnieniach polskiego neolitu i początków epoki brązu, prowadził również badania i ogłosił szereg prac i artykułów dotyczących innych epok lub całości pradziejów (100)⁵. Poza przedstawionym

² A. Gardawski *Archeologia na Lubelszczyźnie w XX-leciu Polski Ludowej*. ZOW. R. XXX, 1964, s. 80—81.

³ Ze względu na konieczność wyboru podano tu jedynie stanowiska uznane za najważniejsze I. Górska, L. Paderewska, J. Pyrgała, W. Szymański *Badania archeologiczne w Polsce w latach 1944—1986*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1965

⁴ Por. W. Antoniewicz *Dotychczasowy dorobek archeologii Polski*. „Zapiski Archeologiczne”. 1953, z. 4, s. 48, 61.

⁵ Część wykazu prac prof. Noska ogłoszonych w czasie jego pracy w Lublinie podają: J. Gurba (*Zakład Archeologii Polski Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”. R. I, 1953, s. 264—266) oraz *Wykaz publikacji pracowników naukowych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie ogłoszonych w latach 1944—1955*. W: *Dziesięć lat Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*. Lublin 1954, s. 153—156, poz. 1921—1967.

tu życiorysem naukowym Profesora najlepszą ilustracją jego dorobku jest załączona bibliografia. Nie uwzględniono w niej powielanych sprawozdań na Konferencje Archeologiczne oraz popularnych artykułów, które od 1934 roku ogłaszał w prasie krakowskiej i lubelskiej⁶.

Był konsultantem podręcznika historii Polski starożytnej, redaktorem sekcji F „Annales UMCS” (1948—1957), „Materiałów Archeologicznych” (1959—1961) i „Sprawozdań Archeologicznych” oraz członkiem komitetów redakcyjnych „Wiadomości Archeologicznych”, „Acta Archaeologica Carpathica”, „Prac i materiałów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, „Polskich Badań Archeologicznych”, „Dawnej Kultury”, „Postępów Archeologii” i in.

W 1950 roku przyjaciele i uczniowie Profesora świętowali jubileusz 25-lecia Jego pracy naukowej. Spoglądając teraz na całość tej pracy stwierdzić należy Jego wybitną rolę w archeologii polskiej. Należał On do wykształconego przed wojną grona archeologów, którzy zaraz po wojnie przystąpili do pracy nad fachowym kształceniem młodzieży i podłożyli podwaliny pod rozwój naszej nauki. Sam dużo pracując, nie tylko dawał przykład swym uczniom i współpracownikom, ale niezrędko inicjował cały szereg wykonanych później przez nich samodzielnie prac.

Śmierć Profesora Stefana Noska to nie tylko niewątpliwa ciężka strata dla naszej nauki, ale i osobista dla wszystkich Jego uczniów, którzy mieli zaszczyt mienić się Jego przyjaciółmi.

Jan Gurba

BIBLIOGRAFIA PRAC DRUKOWANYCH PROF. DR STEFANA NOSKA
ZESTAWIŁ JAN GURBA

1. *Sprawozdanie z działalności Koła Prehistoryków Uczniów Uniw. Jag. w Krakowie za rok 1930/31. „Z Otchłani Wieków”* (ZOW). R. VI, 1931, s. 81—82 wspólnie z J. Fitzke).
2. *Czy Bastarnowie byli Celtami czy Germanami.* ZOW. R. IX, 1934, s. 1—10.
3. *O tajemniczych kopcach w przysiółku Burletka, wieś Kornatka, pow. myślenicki.* ZOW. R. IX, 1934, s. 63—64.
4. *Notatki archeologiczne z powiatu miechowskiego.* „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne”. T. XVI, 1934, s. 115—118.
5. *Cmentarzysko ciałopalne w Żabnie nad Dunajcem powiat dąbrowski.* „Przegląd Archeologiczny” (Prz. Arch.). T. V, 1935, s. 96—100.
6. *Pionierzy archeologii polskiej. 1, Jan hr. Potocki.* ZOW. R. X, 1935, s. 17—20.
7. *Pionierzy archeologii polskiej. 2, Zorian Dołęga Chodakowski.* ZOW. R. X, 1935, s. 56—59.
8. *Pionierzy archeologii polskiej. 3, Joachim Lelewel.* ZOW. R. X, 1935, s. 81—84.
9. *Pionierzy archeologii polskiej. 4, Józef Ignacy Kraszewski.* ZOW. R. XI, 1936, s. 69—72.
10. *Prasłowiańskie cmentarzysko w Brzeziu pod Krakowem.* ZOW. R. XI, 1936, s. 100—107.
11. *Sp. prof. dr Włodzimierz Demetrykiewicz.* „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne”. T. XVIII, 1936, s. 148—149.
12. *Prehistoria w Kalendarzu Il. Kuriera Codz. za r. 1937.* ZOW. R. XII, 1937, s. 29—30.

⁶ Artykuły z prasy lubelskiej zebrał w specjalnej bibliografii Z. Bieleń *Pradzieje Lubelszczyzny w dziennikach lubelskich.* „Bibliotekarz Lubelski”. R. IV, 1954, s. 4—10.